

Rapport

18. april 2006
J.nr.:4122-0006
ukv+lea

Musikkarenstid

Kulturministeriet indførte karenstid for udlån af musikbærende fastformsmedier, kaldet musikkarenstid, på bibliotekerne med virkning fra 1.februar 2005.

Iflg. *Bekendtgørelsen om biblioteksvirksomhed nr. 30 af 10.1.2005, § 13* må bibliotekerne derfor først udlåne musik cd'er og musik på andre fastformsmedier fire måneder efter udgivelsen. Biblioteksstyrelsen har fået til opgave at følge indførelsen af denne musikkarenstid samt at undersøge konsekvenserne for indkøbet og udlånet af musikbærende fastformsmedier på bibliotekerne.

Resume: Karenstiden er indført med det formål at fremme salget af dansk musik. Opgørelsen fra IFPI (*Pladebrachen_05*) viser, at selvom der samlet set er et fald i pladesalget i 2005, så er der dog en stigning på 3 % i salget af dansk musik. En stigning i salget af musikfiler synes at kunne kompensere for den samlede nedgang i pladesalget. IFPIs egen vurdering er: ” Vi kan ikke bevise at karenstiden virker, men der er heller ikke noget, der tyder på, at det ikke virker” (Bibliotekspresen, 11.januar 2006 s.7). Biblioteksstyrelsen har foretaget en række stikprøver og spørgeskemaundersøgelser, der bl.a. viser, at reaktionerne fra lånerne deler sig i to lejre: de, der tager karenstiden til efterretning og accepterer tingenes tilstand og de, der er meget utilfredse med ordningen. Endvidere viser undersøgelsen, at der er sket et beskedent fald i udlån af cd'er samt et større fald i anskaffelsen af især aktuelle hits indenfor rock/pop. Det må dog understreges, at undersøgelsens resultater kan være påvirket af mange andre faktorer end karenstiden. Biblioteksstyrelsen ønskede oprindeligt at udføre en komparativ stikprøveundersøgelse på tre udvalgte folkebiblioteker med det sigte at sammenligne udlånstal og salgstal på titelniveau. Denne analyse måtte opgives, fordi IFPI (Sammenslutningen af Pladeproducenter) ikke opgør statistik på titelniveau.

Biblioteksstyrelsens undersøgelser

Udover ovennævnte komparative undersøgelser har Biblioteksstyrelsen iværksat følgende:

- En anonym spørgeskemaundersøgelse af lånere blev foretaget på tre udvalgte folkebiblioteker i september måned 2005. Lånerne blev bedt om at svare på, om musikkarenstiden har haft indflydelse på deres brug af nettet til at downloade musik,

deres indkøb af cd'er samt deres brug af musikbiblioteket. Undersøgelsen viste, at indførelsen af musikkarenstiden på nuværende tidspunkt ikke har bevirket en synlig markant ændring i lånernes adfærd. I det efterfølgende afsnit "Anonym spørgeskemaundersøgelse" omtales denne undersøgelse yderligere

- Biblioteksstyrelsen udsendte en spørgeskemaundersøgelse i januar måned 2006 til alle folkebiblioteker, og Biblioteksstyrelsen modtog 197 komplette besvarelser, hvilket giver en svarprocent på 89 %. Det er Biblioteksstyrelsens vurdering, at svarene er repræsentative for alle danske folkebiblioteker. I det efterfølgende afsnit "Spørgeskemaundersøgelse på folkebibliotekerne" bliver relevante resultater fra undersøgelsen præsenteret.

Anonym spørgeskemaundersøgelse

Biblioteksstyrelsen uddelte et anonymt spørgeskema i september 2005 på Københavns Kommunes Biblioteker, Frederiksberg Kommunes Biblioteker samt Roskilde Bibliotek i et forsøg på at eftervise, om lånernes brug af musik er blevet ændret efter karenstidens indførelse. Biblioteksstyrelsen modtog 294 besvarelser. Lånerne blev spurgt, hvad karenstidens indførelse havde betydet for deres indkøb af cd'er, download af musik fra nettet samt brugen af deres musikbibliotek. Som omtalt viste besvarelserne ingen synlig markant ændring i lånernes adfærd. 60 % af lånerne angav at have indkøbt det samme antal musik cd'er, som de plejer. 72 % angav, at de ikke har downloadet musik fra nettet, mens 14 % har downloadet musik fra nettet i samme omfang, som de plejer. 52 % af lånerne mener ikke, at karenstidens indførelse har betydet noget for deres brug af musikbiblioteket, hvori 28 % angiver, at karenstiden har ændret deres brug af musikbiblioteket meget. Flere af kommentarerne viser, at lånerne generelt beklager indførelsen af karenstiden.

Spørgeskemaundersøgelse på folkebibliotekerne

Præsentationen af spørgeskemaundersøgelsen på folkebibliotekerne i januar 2006 ses nedenfor i tabeller opdelt efter indbyggertal i den/de kommuner, som det enkelte bibliotek dækker. Biblioteker i kommuner med over 25.000 indbyggere er i rapporten omtalt som større biblioteker.

Information til lånere om karenstid

På Biblioteksstyrelsens spørgsmål om, hvorvidt bibliotekerne informerer deres brugere om karenstidens indførelse, svarer 74 % af folkebibliotekerne, at de informerer lånerne via bibliotekets hjemmeside, 61 % gør opmærksom på musikkarenstiden ved opslag, 13 % af bibliotekerne informerer slet ikke om musikkarenstiden indførelse.

Ændret indkøbspraksis

Overordnet set har 51, 8 % af folkebibliotekerne ikke ændret indkøbspraksis fra 2004 til 2005. Dog angiver 39,1 % af bibliotekerne, at de har indkøbt færre eksemplarer af cd'er i 2005. Dette fald i indkøb kan dog særligt konstateres på de større biblioteker, hvor 50 % af bibliotekerne angiver, at de har registreret et fald i indkøbet af cd'er i 2005 i forhold til 2004. Flere af de større biblioteker har i forbindelse med muligheden for at skrive kommentarer angivet, at indkøbet af antal titler er stort set det samme, men eksemplartallet er sat ned. Dette gælder især de 'hotte' titler til børn/unge og dette er sket netop på grund af karenstidsbestemmelsen.

Generelt set angiver bibliotekerne, at de i højere grad end tidligere afventer efterspørgslen for at undgå at indkøbe for mange 'døgnfluer', hvor interessen er meget lille efter fire måneder.

Har dit bibliotek ændret indkøbspraksis efter at reglen om karenstid er blevet indført?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Ja, biblioteket har indkøbt færre eksemplarer af cd'er i 2005	39,7%	34,5%	44,8%	50,0%	39,1%
Ja, biblioteket har indkøbt flere eksemplarer af cd'er i 2005	3,2%	3,4%	6,9%	22,2%	5,6%
Nej, biblioteket har indkøbt uændret antal eksemplarer af cd'er i 2005	52,4%	58,6%	48,3%	22,2%	51,8%
Ved ikke	4,8%	3,4%	0,0%	5,6%	3,6%
I alt	63	87	29	18	197

Ændring i budgettet

Overordnet set viser svarerne, at 75,1 % af bibliotekerne ikke har ændret budgettet for indkøb af cd'er i 2005 i forhold til 2004. Der er dermed ingen klar indikation af, at karenstiden har betydet en op- eller nedgang i budgetterne for cd'er på bibliotekerne.

Flere biblioteker angiver, at de ikke har et specielt budget for cd'er, men kun en generel musikkonto, som nu også finansierer adgangen til Bibliotekernes Netmusik og SheetMusicNow. De biblioteker, der har konstateret en nedgang i budgettet, begrundes nedgangen med generelle besparelser og angiver, at nedgangen ikke specielt skyldes karenstiden.

Er budgettet for musik cd'er blevet ændret i 2005 set i forhold til 2004?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Ja, bibliotekets budget for musik cd'er er forhøjet i 2005	1,6%	5,7%	17,2%	22,2%	7,6%
Ja, bibliotekets budget for musik cd'er er mindre i 2005	19,0%	12,6%	27,6%	5,6%	16,2%
Nej, bibliotekets budget for musik cd'er er uændret i 2005	79,4%	79,3%	55,2%	72,2%	75,1%
Ved ikke	0,0%	2,3%	0,0%	0,0%	1,0%

Udlån af musik cd'er fordelt på genre.

Biblioteksstyrelsen har ligeledes spurgt bibliotekerne, hvordan udlånet af cd'er fordelt på genre har udviklet sig fra 2004 til 2005. Der skal gøres opmærksom på, at ca. halvdelen af de deltagende biblioteker ikke har haft mulighed for at besvare spørgsmålene, da deres bibliotekssystem ikke er sat op til at kunne levere statistik på et så specifikt niveau. Udlånet af klassisk/opera og udlånet af jazz og verdensmusik er i flertallet af de afgivne besvarelser angivet til være uændret i 2005 i forhold til 2004. Dog skiller centralbibliotekerne sig ud: 44,4 % af centralbiblioteker angiver et fald i udlånet af jazz musik mod 38,9 % ved rock/pop. Udlånet af rock/pop musik tegner sig dog klart for det største fald på landsplan, 33 % af de afgivne besvarelser angiver, at udlånet er faldet fra 2004 til 2005.

Hvordan har udlånet af cd'er inden for genren Klassisk & Opera udviklet sig i 2005 set i forhold til 2004?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Udlånet af klassisk og opera er steget i 2005	6,6%	10,3%	6,9%	33,3%	10,8%
Udlånet af klassisk og opera er faldet i 2005	9,8%	12,6%	27,6%	27,8%	15,4%
Udlånet af klassisk og opera er uændret i 2005	36,1%	26,4%	20,7%	22,2%	28,2%
Ved ikke	47,5%	50,6%	44,8%	16,7%	45,6%
I alt	61	87	29	18	195

Hvordan har udlånet af cd'er inden for genren Rock & Pop udviklet sig i 2005 set i forhold til 2004?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Udlånet af rock og pop er steget i 2005	9,8%	12,6%	13,8%	38,9%	14,4%
Udlånet af rock og pop er faldet i 2005	39,3%	26,4%	41,4%	38,9%	33,8%
Udlånet af rock og pop er uændret i 2005	4,9%	16,1%	6,9%	0,0%	9,7%
Ved ikke	45,9%	44,8%	37,9%	22,2%	42,1%
I alt	61	87	29	18	195

Hvordan har udlånet af cd'er inden for genren Jazz & Verdensmusik udviklet sig i 2005 set i forhold til 2004?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Udlånet af jazz og verdensmusik er steget i 2005	6,6%	10,3%	10,3%	27,8%	10,8%
Udlånet af jazz og verdensmusik er faldet i 2005	14,8%	13,8%	24,1%	44,4%	18,5%
Udlånet af jazz og verdensmusik er uændret i 2005	24,6%	27,6%	20,7%	11,1%	24,1%
Ved ikke	54,1%	48,3%	44,8%	16,7%	46,7%
I alt	61	87	29	18	195

Antallet af reservationer

Der er ingen klar indikation af, at karenstiden har ændret på antallet af reservationer. En tredjedel af bibliotekerne angiver, at det ikke er muligt at trække oplysninger ud af bibliotekssystemet om reservationer fordelt på en specifik materialetype. En anden tredjedel angiver, at tallet af reservationer er faldet, og den sidste tredjedel af bibliotekerne angiver, at tallet for reservationer af cd'er steget i forhold til 2004.

I kommentarerne anfører flere biblioteker, at antallet af reservationer klart er steget for voksenbiblioteket, mens tallet er faldet for børnebiblioteket.

På spørgsmålet om bibliotekerne har haft problemer med, at lånere ikke afhenter det karensbelagte materiale, når materialet er klar til udlån, er det kun ca. 10 % af bibliotekerne, der svarer, at det i nogen grad har skabt problemer. Næsten en tredjedel kan ikke trække oplysningerne ud af deres bibliotekssystem, mens resten angiver, at det i mindre grad eller slet ikke har været et problem.

Arbejdstid

På landsplan angiver flertallet af bibliotekerne, at håndteringen af karenstiden har betydet mellem en halv til en times ekstra arbejde om ugen. Der er dog en klar skillelinje mellem bibliotekerne i forhold til, hvor mange ekstra arbejdstimer håndteringen af karenstiden har betydet. For de større biblioteker med flere eksemplarer at håndtere, svinger angivelserne af ekstra tidsforbrug fra en time til mere end to timer ekstra om ugen. Kommentarer tyder på, at det især er den vedvarende sortering og administration af henholdsvis udlånskare/ikke udlånskare cd'er, som opleves som tidskrævende i det daglige arbejde.

Hvad har håndteringen af karenstiden betydet i forhold til brug af arbejdstimer for bibliotekets personale?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Ingen ekstra arbejdstimer	21,7%	10,5%	6,9%	0,0%	12,4%
Ca.en halv time ekstra ugentlig	41,7%	45,3%	13,8%	11,1%	36,3%
Ca. en time ekstra ugentlig	21,7%	29,1%	44,8%	5,6%	26,9%
Ca. to timer ekstra ugentlig	1,7%	5,8%	24,1%	44,4%	10,9%

Bibliotekernes Netmusik

Biblioteksstyrelsen har i undersøgelsen spurgt bibliotekerne om deres adgang til og brug af Bibliotekernes Netmusik. Det skal anføres, at Bibliotekernes Netmusik først åbnede for adgang i september 2004 og ydermere, at flere af bibliotekerne først fik adgang til Bibliotekernes Netmusik i løbet af 2005. Det er derfor ikke muligt at måle effekten af karenstidens indførelse på udviklingen i benyttelsen af Bibliotekernes Netmusik.

60 % af bibliotekerne angiver, at de deltager i Bibliotekernes Netmusik. Igen er der en klar forskel mellem de større folkebiblioteker/centralbiblioteker, hvor over 3/4 af bibliotekerne er deltagere, og de mindre biblioteker, hvoraf det ca. kun er halvdelen, der har adgang til Netmusikken.

På spørgsmålet om, biblioteket henviser brugerne til i stedet at downloade de karensbelagte cd'er fra Bibliotekernes Netmusik, svarer 49,1 % af de deltagende biblioteker, at de ikke henviser til Bibliotekernes Netmusik. Tilsvarende er det kun 33 % af de større biblioteker, der ikke anbefaler deres brugere at benytte Bibliotekernes Netmusik.

Flere kommentarer angiver, at årsagen til, at der ikke henvises til Bibliotekernes Netmusik formentlig er den, at Bibliotekernes Netmusik ikke kan kompensere for de karensramte musik-cd'er, idet udbuddet af titler i Bibliotekernes Netmusik endnu ikke er stort nok.

Anbefaler I at bibliotekets brugere downloader de karensbelagte cd'er fra nettet frem for at låne dem i fysisk form?

	0-10.000	10.001-25.000	25.001-50.000	Over 50.000	I alt
Ja, under karenstiden	19,4%	22,2%	4,5%	11,1%	16,4%
Ja, både under karenstiden og efter karenstidens ophør	29,0%	20,0%	54,5%	55,6%	34,5%
Nej	51,6%	57,8%	40,9%	33,3%	49,1%
I alt	31	45	22	18	116

Andre tiltag

44 af bibliotekerne, svarende til 23,8 % af alle biblioteker, stiller muligheder for aflytning af karensbelagt materiale til rådighed for lånerne. Ud af de 44 biblioteker, er der kun 9 %, der svarer, at låneren benytter sig ofte af denne mulighed. På 52,3 % af bibliotekerne benytter lånerne sjældent denne service. Men flere af bibliotekerne giver udtryk for, at lytteservicen er så ny endnu, at det ikke har været muligt at danne sig erfaring med brugen af den.

Kommentarer fra lånerne

42 % af alle biblioteker modtager af og til kommentarer fra lånerne, over 45 % på landsplan modtager sjældent kommentarer. De større biblioteker modtager færre kommentarer fra deres lånere, end de mindre biblioteker gør.

Kommentarerne fra lånerne deler sig i to lejre: de, der tager karenstiden til efterretning og acceptere tingenes tilstand og de, der er meget utilfredse med ordningen.

Statistik på udlån og tilvækst af cd'er

Til belysning af de mulige konsekvenser ved indførelsen af karenstiden på indkøbet af cd'er og udlånet af disse, har Biblioteksstyrelsen foretaget en sammenligning af tilvækst- og udlånstallene for cd'er fra 2002 til 2005, baseret på tal fra den officielle biblioteksstatistik. Dog må tallene for 2005 stadig betragtes som meget foreløbige, idet den endelige biblioteksstatistik for 2005 endnu ikke er udkommet.

Tilvækst

Nedenstående tabel viser den procentvise stigning/fald i tallene for tilvækst af cd'er fra 2002 til 2005.

<i>Tilvækst</i>	Fra 2002 til 2003	Fra 2003 til 2004	Fra 2004 til 2005
Voksne	13,0%	2,1%	-16,7%
Børn	2,1%	-8,8%	-19,9%
I alt	11,0%	0,4%	-17,2%

På området nyanskaffelser af cd'er er tilvæksten af cd'er indkøbt til voksen afdeling faldet fra 2004 til 2005 med 16,7 %.

Endvidere er tilvæksten af cd'er indkøbt til børnebibliotekerne faldet på landsplan fra 2004 til 2005 med 19,9 % i alt.

Samlet er tallet for indkøb af cd'er på landsplan faldet med 17,2 %.

Udlån

Nedenstående tabel viser den procentvise stigning/fald i tallene for udlån af cd'er fra 2002 til 2005

<i>Udlån</i>	Fra 2002 til 2003	Fra 2003 til 2004	Fra 2004 til 2005
Voksne	13,0%	2,4%	0,6%
Børn	10,0%	3,1%	-5,0%
I alt	12,0%	2,5%	-0,3%

Udlånet af cd'er til voksne er steget med 0,6 % 2004 til 2005.
For udlånet af cd'er til børn tegner sig et anderledes markant billede. For første gang siden 2002 viser tallet på landsplan, at udlånet af cd'er er faldet med 5,0 % fra 2004 til 2005.
Samlet set er udlånet af cd'er faldet med 0,3 % fra 2004 til 2005.

Årsrapport fra pladebranchen for 2005.

Det fremgår af årsrapporten fra IFPI fra 2005, at ”2005 blev endnu et år med økonomisk tilbagegang. Selv om branchens samlede omsætning faldt i 2005 med 5 % i forhold til året før, var der også gode nyheder: Salget af dansk musik steg således med over 3%. Succesen for dansk musik betød endvidere, at det lokale repertoire udgør en voksende andel af det samlede marked, nemlig 45,4 % ”.

Et af de andre fokuspunkter i IFPIs årsskrift er bl.a. den eksplosive udvikling i download-handelen, Markedets 11 lovlige udbydere har solgt mere end 300.000 musiknumre i 2005, og alt tyder på iflg. årsrapporten, at størstedelen af det tab, der er på musik cd'er, kan vindes tilbage ved downloads. (Pladebranchen_05, IFPI Danmark årsskrift)

Endvidere blev følgende citat af Jesper Bay fra IFPI bragt i Bibliotekspressen Januar 2006 ”Vi kan ikke bevise, at karenstiden virker, men der er heller ikke noget, der tyder på, at det ikke virker” (Bibliotekspressen, 11.januar 2006 s.7).

Konklusion

Det kan konstateres, at der er et sket et beskedent fald i udlån af cd'er samt et større fald i anskaffelsen af især aktuelle hits indenfor rock/pop. Den faldende anskaffelse kan med sikkerhed henføres til indførelse af karenstid for musik jf. spørgeskemaundersøgelsen til folkebibliotekerne, mens faldet i udlån formentlig også kan hænge sammen med andre faktorer.

Generelt set er pladesalget faldet, mens salget af dansk musik er steget med 3 %.

Det kan antages, at karenstiden har medvirket til denne stigning, men andre faktorer kan også spille ind.